

LA SEQUÈNCIA DIDÀCTICA: UNA METODOLOGIA PER A L'ENSENYAMENT DE L'EXPRESSIÓ ORAL

0. Introducció

Des d'una perspectiva lingüística la llengua oral que ha de ser objecte d'ensenyament-aprenentatge en el context escolar no es refereix exclusivament als seus usos informals. Al contrari, una vegada garantits certs nivells de fluïdesa i expressió en contextos col·loquials, l'ensenyament-aprenentatge de la llengua oral s'apropa notablement a algunes de les qualitats fins ara limitades al text escrit. Així, els usos formals de la llengua requereixen un nivell de contextualització realitzat a través dels marcadors del discurs, similars al text escrit. A més, la capacitat de produir textos orals complexos requereix el domini de l'aparell formal lingüístic que permet la coherència i la cohesió del discurs.

Una programació i avaluació de la llengua oral hauria de contemplar :

- la correcció del sistema de la llengua utilitzada.
- la capacitat per a utilitzar els mecanismes d'adequació a la situació i al context comunicatiu
- l'ús dels elements que regeixen la coherència i la cohesió dels diferents textos orals
- el domini en la regulació de la interacció i l'ús adequat d'elements extralingüístics com l'entonació, el ritme la gesticulació, etc.
- el coneixement del tema objecte del text oral en el grau de profunditat que considere necessari.

Saber usar adequadament la llengua no és el resultat de l'adquisició d'una competència estrictament lingüística sinó que exigeix també l'adquisició de la capacitat de fer-la servir de manera adequada en les situacions comunicatives en què es troba el parlant. Això suposaria propiciar el desenvolupament de :

- la competència sociolingüística
- la competència discursiva
- la competència lingüística
- la competència estratègica

Per altra banda, cal tenir present que el desenvolupament de les habilitats orals és un procés llarg i complex. Per això s'han de planificar i contemplar els seus resultats a mitjà i llarg termini. El desenvolupament de l'expressió oral requereix pràctica i exercitació i es consolida amb l'experiència i la continuïtat.

1. La seqüència didàctica

Un ensenyament de l'oral a l'Educació Secundària hauria d'estar dirigit a preparar l'alumnat per conèixer i dominar la seua llengua en les situacions més diverses –escolars, culturals professionals, de la vida ciutadana, etc. Es tracta de fer passar els alumnes de formes de producció oral espontànies i immediates a formes més controlades, formals i mediates.

La proposta d'ensenyament que plantejem està basada en els gèneres que podríem anomenar formals: una exposició, una entrevista, un debat, etc. El domini d'aquests gèneres implica un control conscient i voluntari del propi comportament lingüístic

Aquestes formes fortament definides i regulades, difícilment s'aprenen sense una intervenció didàctica. Pensem també que el domini d'aquestes formes reverteix en una millora de l'expressió en les formes quotidianes de producció oral.

L'objectiu del treball escolar en una seqüència didàctica és l'activitat lingüística a partir d'un gènere determinat i en el context d'un projecte de classe.

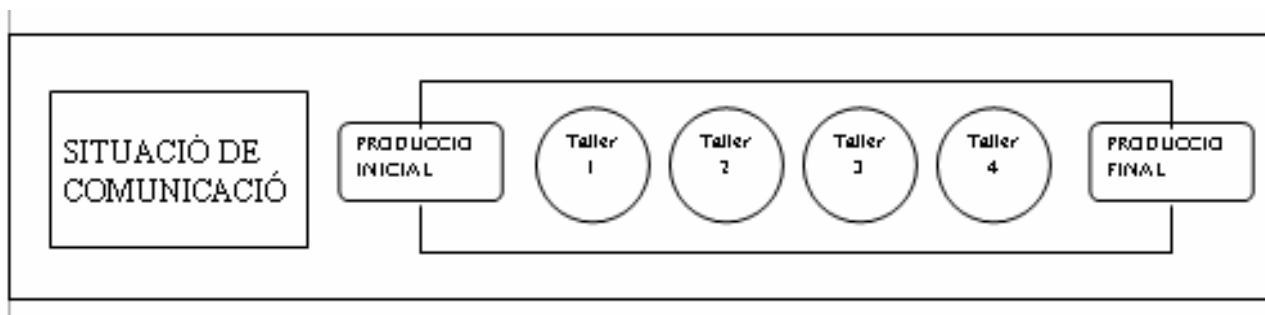
La metodologia basada en la seqüència didàctica se centra en la fase de planificació del discurs, és especialment efectiva en l'ensenyament–aprenentatge de l'oral atés que, a diferència de l'escrit, l'oral és immediat i irreversible. Per això, la planificació del discurs té una importància cabdal en el tractament de la llengua oral. És necessari, per tant, realitzar un treball seqüenciat que permeti organitzar subactivitats amb objectius específics, amb l'objectiu que els estudiants puguin realitzar produccions i revisions parcials del seu discurs. Els estudiants, per la seua banda, poden comprovar el seu grau de competència i les seues necessitats d'aprenentatge per a produir un discurs d'unes determinades característiques.

La intervenció pedagògica durant el procés permet exterioritzar-lo i alentir-lo, permet que els alumnes disposen del temps suficient per solucionar el seu dèficit amb certa autonomia.

Així doncs, aquesta metodologia de treball reverteix en una millora del producte final perquè l'alumnat ha tingut l'oportunitat d'assajar l'eficàcia del seu discurs i ha disposat de temps suficient per a detectar i resoldre amb l'ajuda pertinent els obstacles que els hagen pogut sorgir durant el procés de composició.

2. Elements de la seqüència didàctica

L'estructura de la seqüència respon a l'esquema següent:

- *situació de comunicació*: s'introdueix els alumnes dins la seqüència. Motiva la seqüència en el seu conjunt i dóna una orientació a la producció inicial.
- *producció inicial*: on es precisa l'objecte de la seqüència i es pren consciència del que s'ha de realitzar
- *els tallers*: s'aborden les dimensions essencials del gènere i certs problemes apareguts en la producció inicial, a fi de donar als alumnes els instruments necessaris per a abordar-los. L'activitat verbal es descompon per tal de poder abordar separatament certs components.
- *la producció final*: és el lloc on desemboca la seqüència i on s'integren els sabers construïts i exercitats.

2.1. La situació de comunicació

Les indicacions donades als alumnes hauran de respondre a les següents qüestions:

- Quina serà l'activitat verbal abordada?
- A qui es dirigeix la producció?
- En quin context serà escoltada la producció? Enregistrament en àudio o vídeo, actuació en escena o en classe
- Qui participarà en la producció? Tots els alumnes? Individualment o per grup?

2.2. La producció inicial

Per als alumnes tenir una primera actuació oral concretitza els elements donats a la posada en situació i clarifica el gènere i l'activitat pretesos per la seqüència. D'aquesta manera es concreta l'objecte de la seqüència didàctica. Per a l'ensenyant aquestes primeres produccions constitueixen moments privilegiats d'observació que li permetran adaptar la seqüència, modular-la i adaptar-la a les

capacitats de la classe. Per als alumnes suposa una presa de consciència d'allò que està en joc i de les seues dificultats.

Serà en la producció inicial on es farà l'escolta del document de referència o model. Un document –fabricat o no pel professor– representatiu del gènere que es va a treballar.

L'escolta de documents de referència té dos objectius:

- clarifica l'objecte lingüístic objecte de la seqüència
- posa en marxa mecanismes molt poderosos d'aprenentatge per impregnació o imitació. L'observació de producció d'experts enriqueix els propis assajos de producció de textos orals.

2.3. Els tallers

Tria dels tallers:

En els tallers s'abordaran els problemes propis de la realització de l'activitat verbal. La tria dels tallers es farà en funció de diverses consideracions:

- ✓ els problemes i dificultats a tractar estan lligats a l'objecte de la seqüència i descrits pel model didàctic;
- ✓ la tria depèn de les capacitats verbals dels alumnes, el currículum i el seu desenvolupament intel·lectual;
- ✓ la tria definitiva es fa en funció de les capacitats concretes d'una classe en un moment donat de la seua història;

2.4. La producció final

És el lloc on desemboca la seqüència didàctica i li dóna sentit, on els sabers i útils apropiats apareixen en una activitat real de comunicació oral.

Convé que aquesta activitat quede enregistrada per a poder fer una avaluació tan objectiva com siga possible.

La producció final serà sempre objecte de debat en una darrera avaluació comuna per part dels alumnes. Així l'alumnat també esdevé "expert" de l'activitat lingüística que ells avaluen. La producció final i la seua discussió constitueixen lloc d'integració en dos sentits, de pràctica i d'utilització crítica dels sabers construïts.

Escotar millor i produir la paraula millor són confosos en una seqüència didàctica consagrada a l'activitat lingüística oral. És a través de la paraula que es transforma la capacitat d'escolta així com l'escolta transforma la paraula.

Podríem també descriure la seqüència didàctica per a l'oral com la temptativa d'instaurar a classe una veritable cultura de la paraula pública.

3. Els gèneres orals

Hi ha una gran diversitat de gèneres orals. Un possible reagrupament seria:

- *Narrar*: reagrupa els gèneres que pertanyen a la cultura de ficció: relats d'aventures, contes, faules...
- *Relatar*: comprén els gèneres destinats a documentar i memoritzar les accions humanes, les experiències personals, els esdeveniments d'actualitat (notícies de ràdio o TV, reportatges, crònica esportiva, etc).
- *Argumentar*: apareix al domini de la discussió de problemes socials (debat, assemblea, consell de classe...)
- *Exposar*: concerneix a la transmissió i construcció de sabers (exposició oral, conferència, interview d'expert, diàleg explicatiu)
 - *Regular els comportaments* se situa dins els domini de les prescripcions i les instruccions per a orientar les accions humanes (presentació d'una recepta de cuina, les regles del joc, descripcions d'itineraris, etc.)

4. Exemple de seqüència didàctica

4.1. Gènere: l'exposició oral

És un gènere en el qual l'alumne es posa en lloc del mestre, es pren consciència del propi comportament i es plantegen aspectes com l'organització i la transmissió de coneixements. A més, és important mantenir l'interés del públic i emprar les estratègies adients per a aconseguir-ho.

L'exposició representa un instrument privilegiat de transmissió de continguts diversos. Permet construir i exercir el rol d'un expert amb la funció de transmetre un saber a un auditori. El gènere es caracteritza pel seu caràcter monològic i requereix un treball complex de planificació. Els alumnes hauran de:

- utilitzar fonts d'informació i seleccionar-la en funció del tema triat;
- elaborar un canemàs destinat a sostenir l'exposició oral, es a dir, crear l'estructura adequada per a transmetre eixos continguts.

4.2. Estructura d'una seqüència didàctica sobre l'exposició oral.

- *La situació de comunicació*

El rol del ponent és el de transmetre un contingut, informar, clarificar i modificar els coneixements dels auditors. Haurà també d'avaluar la novetat i la dificultat d'allò que explica i, en funció d'això, reformular i definir.

- L'organització interna de l'exposició
- El tipus de text ens dona l'ocasió de treballar les capacitats de planificació d'un text relativament llarg.

La planificació exigeix, en primer lloc, procedir a una tria de les informacions disponibles, a un reagrupament dels elements utilitzables i a la seua jerarquització, distingint les idees principals de les secundàries per tal de garantir una progressió temàtica clara i coherent. Aquestes operacions poden ser objecte d'activitats individuals o en grup.

L'exposició s'ha d'organitzar en parts i subparts que permeten distingir les fases successives de la seua construcció interna. Podem distingir les següents parts:

- fase d'obertura: l'expositor pren contacte amb l'auditori i el saluda, és una activitat ritual;
- fase d'introducció del tema: moment d'entrada en el discurs, és l'etapa de presentació i delimitació del tema;
- presentació del pla de l'exposició: s'explicita la planificació del discurs;
- desenvolupament i encadenament dels diferents temes;
- fase de recapitulació-síntesi: permet reprendre els principals punts de l'exposició;
- conclusió;
- tancament, simetria de l'obertura, fase també ritual com aquella, on es donen les gràcies a l'auditori.

4.3. Les característiques lingüístiques

En el cas de l'exposició hi ha una sèrie d'operacions que constitueixen els principals elements d'eix text:

- La cohesió temàtica que articula les diferents parts del text
- El marcatge del text, distingint les idees principals de les secundàries, les explicacions, les descripcions o definicions a fi de clarificar temes o conceptes difícils o nous

De manera general, l'exposició demana un bon domini de l'estructuració d'un text llarg i de l'explicitació dels canvis de nivell del text. El pla ha de ser objecte d'una construcció reflexionada.

Pel que fa a l'oralització del discurs, podem distingir tres formes principals: la lectura en veu alta, la memorització i la paraula espontània. Considerem aquesta última l'ideal, realitzada amb l'ajuda de notes o d'un esquema. Seria, doncs, didàcticament convenient fer construir als alumnes exposicions que no seran llegides però que es recolzaran en suports escrits que al mateix temps portaran mots clau.

Així mateix seran objecte de treball l'entonació, el ritme, el to, les pauses...

S'ha de parlar fort i clar, ni massa lentament ni de pressa, fent pauses. També s'ha de captar l'atenció de l'auditori canviant la veu, que també pot marcar els canvis de nivell textual.

Convé gravar amb suport de vídeo l'exposició de l'alumnat perquè pugui ser objecte d'avaluació tant per part del professor com de la resta dels alumnes.